

Cuvânt de deschidere la sesiunea științifică „România în Uniunea Europeană” organizată de Academia Română

Mugur Isărescu, guvernatorul BNR, București, 7 aprilie 2017

Doamnelor și domnilor,

Vă mulțumesc pentru invitația de a susține cuvântul de deschidere al acestei sesiuni științifice desfășurate în Aula Academiei Române. Țin să remarc cu multă satisfacție că în cadrul Secției de științe economice, juridice și sociologie a Academiei Române s-a instaurat deja o tradiție a dezbaterilor pe probleme de actualitate pentru societatea românească. Este firesc să fie așa, căci membrii comunității academice au nu numai posibilitatea, dar și datoria de a furniza dezbateri de calitate, în care să predomine o tratare riguroasă și responsabilă a temei abordate. În acest fel vom diminua, cel puțin, deficitul de analiză economică pe care îl resimțim prea adesea în spațiul public.

Subiectul abordat astăzi – "România în Uniunea Europeană" – este de mare interes nu doar pentru că au trecut zece ani de la aderare, ci și pentru că Uniunea Europeană traversează în prezent o perioadă de frământări și transformări majore. Faptul că trăim o perioadă dominată de semnificative transformări pe plan global, dar și îngrijorări și dileme privind viitorul unei entități care constituie un bun public european nu este deloc un motiv de a deveni defetiști, de a depune armele, ci, dimpotrivă, de a căuta răspunsuri lucide la problemele complicate cu care ne confruntăm. Să nu uităm cuvintele lui Jean Monnet: „Europa va fi făurită prin crize și va fi suma soluțiilor adoptate pentru depășirea acestora”!

Este esențial să conștientizăm cât de importantă este pentru noi – ca români și europeni deopotrivă – consolidarea Uniunii Europene. Aceasta este, poate, un proiect incomplet și imperfect, dar nicidecum un proiect care ar merita abandonat. După ce s-a extins substanțial de la începuturile sale până în prezent, ajungând – înainte de materializarea Brexit-ului – la 28 de țări membre (față de doar șase în anii '50), este vital ca Uniunea Europeană să își consolideze instituțiile și să finalizeze reformarea cadrului de guvernanță.

După un deceniu de la aderarea României la Uniunea Europeană, nu cred că poate fi contestat că bilanțul nostru este unul pozitiv, chiar dacă parcursul economiei românești n-a fost atât de lin pe cât ne-am fi dorit. La fel ca în cazul altor state membre, Uniunea Europeană s-a dovedit a fi un „club de convergență”, acționând ca un catalizator pentru determinanți importanți ai creșterii economice, de la majorarea investițiilor străine directe la accesarea fondurilor europene, cu condiția cunoașterii și respectării regulilor jocului.

Referitor la problematica intrării în zona euro, cred că merită subliniat că, în ceea ce privește evoluția în timp a abordărilor acesteia, tendința nu este de abandonare a acestui obiectiv, ci de tratare a sa într-o

manieră mai prudentă, mai cuprinzătoare și responsabilă. S-a întâmplat astfel întrucât, după izbucnirea crizei economice și financiare globale, a devenit clar că pentru a beneficia de avantajele adoptării euro nu este nicidecum suficient să fie îndeplinite, în sens restrâns, criteriile de la Maastricht. De fapt, se impune îndeplinirea durabilă – și nu accidentală, forțată sau temporară – a criteriilor de convergență nominală, ceea ce înseamnă crearea condițiilor pentru convergența reală. Țin să amintesc că durabilitatea convergenței (nu numai a convergenței nominale), a fost prevăzută chiar în Tratatul de la Maastricht, doar că acest „amănunt” a fost, cel puțin pentru o vreme, prea puțin luat în considerare.

Această durabilitate presupune în mod obligatoriu o masă critică de convergență reală. Chiar dacă nu are o definiție fără echivoc și nici repere numerice clar statuate, nivelul de convergență reală este un parametru esențial din perspectiva succesului unui stat în interiorul zonei euro. A adopta moneda unică fără a fi atins în prealabil un nivel relativ ridicat de convergență a venitului pe locuitor este contraproductiv, căci un decalaj prea mare din punct de vedere al convergenței reale prezintă multe riscuri, inclusiv riscul complicării gestionării ciclurilor economice în absența unei politici monetare independente.

În ceea ce privește stadiul și perspectivele convergenței economiei românești, merită amintit că aceasta îndeplinește cumulativ criteriile de la Maastricht fără întrerupere începând din iulie 2015. Este o performanță notabilă, obținută prin eforturi susținute pe parcursul multor ani. Este foarte important însă ca politicile economice promovate în continuare de autoritățile române să asigure satisfacerea pe mai departe a acestor criterii. Faptul că acum stăm bine din perspectiva unor criterii nu garantează cu nimic că vom sta la fel de bine și peste un an sau doi, dacă nu aplicăm în mod consecvent politici adecvate.

Dacă în sfera convergenței nominale se impune păstrarea acesteia, în planul convergenței reale trebuie acționat pentru creșterea sa substanțială, dar și sustenabilă. Insist pe ideea de sustenabilitate, întrucât nu contează doar “cât de repede crești”, ci și “cum crești”. Forțarea și trenarea convergenței sunt deopotrivă nocive, iar a crede că se poate realiza convergența prin arderea etapelor este o iluzie periculoasă.

Am mai spus că un ritm adecvat al creșterii economice este acela care asigură un progres semnificativ în planul convergenței concomitent cu păstrarea echilibrelor macroeconomice. Aș adăuga o nuanță – păstrarea echilibrelor este, fără îndoială, o condiție necesară, dar nu și suficientă. Este foarte important și ca spațiul de manevră de care dispun politicile economice să fie utilizat mai ales pentru a spori potențialul de creștere al economiei românești. Iar aici, creșterea productivității, cu toți factorii săi, este esențială – ca să îl citez pe Paul Krugman, "productivitatea nu este totul, dar pe termen lung este aproape totul".

În plus, dat fiind că potențialul economiei românești este afectat în special de trenarea redresării investițiilor publice și a derulării reformelor structurale, ar trebui să se acționeze cu prioritate pentru remedierea problemelor care împiedică progrese rapide în aceste domenii. Din lunga listă a acestor reforme aș face o mențiune specială pentru cele care vizează piața muncii, ale cărei deficiențe structurale, și anume capacitatea scăzută de a reține vârfurile, neconcordanța între pregătirea forței de muncă și cerințele angajatorilor, mobilitatea internă încă scăzută, reprezintă constrângeri din ce în ce mai pronunțate la adresa potențialului de dezvoltare.

În aceeași idee, cred că merită spus și faptul că o evaluare recentă a FMI relevă că ritmul anual de creștere a PIB potențial poate fi majorat la circa 4,5 la sută dacă se maximizează absorbția fondurilor europene. Întrucât utilizarea fondurilor europene este asociată cu o eficiență sporită a investițiilor publice, iar alocarea lor țintește domenii unde România are un deficit considerabil de astfel de investiții (de exemplu, infrastructură mare), rolul acestor fonduri în sprijinirea creșterii economice durabile este esențial.

În plus, este important de subliniat că, în vederea unei dezvoltări economice adecvate pe termen mediu și lung, România are oricum mare nevoie de progrese substanțiale și sustenabile în planul convergenței reale și al asigurării robusteții economiei naționale – acestea nu trebuie în niciun caz tratate drept sacrificii făcute pentru a trece examenul de admitere în zona euro!

În abordarea procesului de convergență reală, nu trebuie să ignorăm nici faptul că decalajele dintre zonele de dezvoltare ale României au rămas importante sau chiar s-au adâncit în timp. S-a întâmplat astfel ca urmare a ritmurilor diferite de convergență reală, care au condus la apariția unor poli de competitivitate regională, concomitent cu cronicizarea unor zone de sărăcie.

În zona București-Ilfov, nivelul de trai a devenit superior mediei UE, iar vestul și centrul țării converg rapid spre acest deziderat, având drept principal catalizator prezența investițiilor străine directe. În schimb, regiuni din sudul și estul țării sunt printre cele mai sărace regiuni din Europa și au realizat progrese relativ modeste în ultimul deceniu. Comisia Europeană a semnalat riscul ridicat de excluziune socială în aceste zone, însă noi ar trebui să sesizăm primii aceste probleme. Din păcate, lipsa infrastructurii care să interconecteze provinciile istorice acționează în sensul permanentizării decalajelor de dezvoltare. Este evident că se impun măsuri concrete în sensul ameliorării acestei situații dacă ne dorim ca România să adere cu succes la zona euro.

Desigur, în perspectiva identificării unui moment adecvat de adoptare a monedei unice, trebuie nu doar să ne uităm atent în "ograda" noastră, ci și să aruncăm o privire la ceea ce se întâmplă în zona euro. Este de dorit – și de urmărit! – ca noul cadru instituțional al acesteia să-și dovedească adecvarea și eficacitatea.

Nu poate fi contestat faptul că designul minimalist – politică monetară unică plus o frână fiscală reprezentată de Pactul de stabilitate și creștere – care a stat la baza cadrului instituțional inițial al UEM nu a fost cel mai adecvat. Sincronizarea ciclurilor economice între statele membre era presupusă a se produce în mod spontan, mecanismele la nivel național erau considerate drept suficiente pentru a absorbi eventualele șocuri idiosincratice, iar sectorul privat era postulat ca fiind în mod fundamental echilibrat și capabil să se autocorecteze. În condițiile acestui cadru instituțional incomplet, a fost extrem de dificilă asigurarea unei guvernante adecvate în zona euro, unele dintre potențialele beneficii transformându-se, de fapt, în surse de vulnerabilități.

După ce deficiențele cadrului instituțional al zonei euro au fost evidențiate de criza globală, s-a acționat însă pe mai multe planuri pentru remedierea acestora. Au fost operaționalizate instrumente complexe de gestionare a riscurilor și vulnerabilităților din domeniul macroeconomic și financiar: mecanismul consolidat de supraveghere (6-Pack), reforma guvernantei fiscale (Pactul fiscal și 2-Pack), mecanismul de soluționare a crizelor (Mecanismul European de Stabilitate), cadrul financiar integrat (cuprinzând autoritățile europene de supraveghere, Comitetul European pentru Risc Sistemic și Mecanismul Unic de Supraveghere). Referitor la mecanismul consolidat de supraveghere (6-Pack), așa sublinia că acesta

impune nu doar întărirea disciplinei fiscale la nivelul UE, ci și a supravegherii politicilor macroeconomice. Astfel, a fost creată procedura privind dezechilibrele macroeconomice, instrument menit să ajute la detectarea din timp și corectarea evoluțiilor economice riscante pe baza monitorizării unui tablou de bord.

În acest context foarte complicat – mult schimbat nu doar față de cel din anii '90, când a fost semnat Tratatul de la Maastricht, ci și față de cel din vremea în care România a aderat la Uniunea Europeană –, trebuie să înțelegem cu toții că o pregătire adecvată pentru adoptarea euro presupune eforturi suplimentare substanțiale. Este vital ca aceste eforturi să se deruleze într-o manieră coerentă, în condițiile existenței unei viziuni de ansamblu asupra întregului proces, viziune pentru cristalizarea căreia sunt foarte importante dezbateri precum cea de astăzi.

Aș mai adăuga doar că un angajament deplin față de un proces sustenabil de convergență economică – nominală și reală deopotrivă – și punerea „propriei case în ordine” de către fiecare stat înainte de adoptarea euro sunt esențiale pentru succesul extinderii zonei euro. Acesta este, de fapt, drumul de urmat dacă se dorește ca adoptarea monedei unice de către noi țări din Uniunea Europeană să aducă beneficii atât pentru acestea, cât și pentru ansamblul zonei euro.

Acestea fiind spuse, vă doresc dezbateri interesante și fructuoase. Sunt convins că prelegerea pe care o va susține domnul academician Daniel Dăianu va reprezenta un foarte bun punct de plecare în acest sens!

7 aprilie 2017